

Odsek za ljudska prava i zajednice
Odeljenje za nadgledanje pravosudnog sistema

Mesečni izveštaj – februar 2009

Neprimerene izjave sudija krše pravo optuženog na pretpostavku nevinosti

Organizacija za Evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) je zabrinuta da su u nekim slučajevima sudije napravile neadekvatna objašnjenja koja su nepomirljiva sa pravom optuženog da se smatra nevinim dok se ne dokaže krivim. Ovo može da krši međunarodne standarde o ljudskim pravima a takođe i domaće pravo.

Pretpostavljanje nevinosti je fundamentalno pravilo krivičnih procedura i kamen temeljac prava na fer suđenje. Evropska konvencija o ljudskim pravima propisuje da “[s]vako optužen za krivično delo smatraće se nevinim sve dok se ne dokaže njegova krivica na osnovu zakona”.¹ Evropska konvencija o ljudskim pravima smatra da ovo načelo “zahteva da, *inter alia*, članovi suda ne treba da počinju sa idejom predubedenja da je optuženi počinio delo za koje se tereti, kada obavljaju svoje dužnosti”.² Jednostavno, po kosovskom zakonu o krivičnom postupku koji se primenjuje “[b]ilo koja osoba osumnjičena ili optužena da je izvršila krivično delo treba se smatrati nevinom dok njegova ili njena krivica ne bude utvrđena pravosnažnom presudom suda”.³

Uprkos ovim jasnim odredbama, nadgledanje pravosudnih procesa je otkrilo da su sudije u nekoliko prilika propustile da u potpunosti ispoštuje pravo optuženih da se pretpostave nevinim.

Na suđenju koje je održano u regionu Prizrena, januara 2008 godine, koje je uključivalo optužene za napad na službena lica koja su vršila službene dužnosti,⁴ odbrana se žalila na niz proceduralnih kršenja koja su počinjena u slučaju. Odgovarajući na podnesak odbrane predsedavajući sudija je ponavljajući rekao da “sačuva sve te stvari za žalbe”. Takve izjave predsedavajućeg sudije, načinjene pre završetka glavnog suđenja, odaju pred presudu predsedavajućeg sudije, prema krivici okrivljenog, što je verovatno kršenje pretpostavljanja garancije nevinosti.

U decembru 2008. godine na suđenje u slučaju teškog ubistva⁵ u regionu Prishtinë/Prištine jedan okrivljeni je bio upitan da opiše svoj stan, gde je zločin počinjen. Pošto je okrivljeni dao svoj opis, jedan od sudija iz veća je

¹ Član 6(2), Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i fundamentalne slobode.

² Evropski sud za ljudska prava, *Barbera, Messegue and Jabardo v. Spain*, 10590/83, presuda od 6. decembra 1988, paragraf 77.

³ Član 3(1), Privremeni zakon o krivičnom postupku Kosova, proglašen UNMIK-ovom Urednom 2003/26, 6. jula 2003, sa kasnijim izmenama. 22. decembra 2008 Kosovo je proglasilo zakon br. 03/L-003 o Izmenama i dopunama kosovskog privremenog zakona o krivičnom postupku br. 2003/26, koje su ostavile zakon suštinski istim zakonu iz 2003 iako je dodat deo o dogovoru o priznanju krivice, član o dužini naredbe policijskog pritvora je izmenjen i ime zakona je promenjeno. U daljem tekstu, kosovski zakon o krivičnom postupku.

⁴ Član 317, privremenog krivičnog zakona Kosova, koji je proglašen UNMIK-ovom Urednom br. 2003/25, 6. jula 2003 sa kasnijim izmenama. 22. decembra 2008, Kosovo je proglasilo zakon br. 03/L-002 o Dopunama i izmenama Privremenog krivičnog zakona Kosova, koje su ostavile zakon suštinski istim zakonu iz 2003 iako je deo o dogovoru o priznanju krivice dodat, član o dužini naredbe policijskog pritvora je izmenjen i ime zakona je promenjeno. U daljem tekstu, Kosovski zakon o krivičnom postupku.

⁵ Član 147, Krivični zakon Kosova.

javno zaključio da je okrivljeni zaboravio da doda da je i on bio prisutan tamo, kada se zločin dogodio. Pošto je prisustvo okrivljenog bilo osporeno od strane odbrane i nije ustanovljeno kao činjenica, komentarisanje sudije objašnjava neumesnu pristrasnost protiv okrivljenog i moguću predrasudu protiv njega.

Na sledećem suđenju koje je održano u regionu Prizrena, oktobra 2007. godine koje je uključivalo optuženog za uzrokovanje opšte opasnosti⁶ za vreme nemira koji su se dogodili u martu 2004 godine, sud je doneo odluku da je po statutornim ograničenjima krivično gonjenje zastarelo. U svom rešenju sud je rekao da “verifikacijom predloga i ostalih delova dokaza koji se nalaze unutar slučaja ustanovljeno je da je optuženi počinio krivično delo za koje je optužen, uzrokovanje opšte opasnosti iz člana 291 paragraf 1 Privremenog krivičnog zakona Kosova (PKZK)”. Međutim, pošto je krivično gonjenje bilo započeto posle isteka legalno propisanog statuta ograničenja, sud je doneo odluku da obustavi optužni predlog i da okonča krivičnu proceduru. Citirana izjava suda reflektuje mišljenje da je optuženi bio kriv - bez davanja šanse okrivljenom da se brani - i na taj način ide suprotno od pretpostavke o garantovanoj nevinosti.⁷

Oba zakona, domaći i međunarodni propisuju da okrivljeni moraju da se smatraju nevinim dok se ne dokaže da su krivi, bez obzira koliko su dokazi protiv njih ubedljivi. Ovo pravilo postavlja obavezu vlastima koje su uključene u krivične procedure – posebno sudiji, ali takođe i tužiocu⁸ i policiji⁹ – da se uzdržavaju, pre nego što je presuda donesena, od donošenja ili govorenja u javnost bilo čega što bi sadržalo ono zbog čega je okrivljeni već optužen.¹⁰ Pretpostavljanje garancije nevinosti može da se prekrši čak i kad javne vlasti bez prethodnog formalnog otkrića, prosto smatraju ili predlože kroz neko obrazloženje da se optuženi smatra krivim.¹¹

Zbog toga OEBS preporučuje da:

- Sprovođenje zakona i pravosudne vlasti uvek u potpunosti poštuju prava optuženih da se smatraju nevinim u toku krivične procedure i da se uzdrže od bilo kakvih izjava koje na taj način mogu da idu suprotno

⁶ Član 291, Krivični zakon Kosova.

⁷ Evropski sud smatra da “će pretpostavka o nevinosti biti prekršena ukoliko, bez prethodnog dokazivanja krivice optuženog u skladu sa zakonom, brižljivo i bez pružanja prilike da se ispune njihova prava na odbranu, pravosudna presuda u vezi njega reflektuje mišljenje da je on kriv. Ovo može biti ovako čak i u odsutnosti bilo kakvog formalnog nalaženja; dovoljno da ukaze sudu da postoje razlozi da se osnovano sumnja da je optuženi kriv”. Vidi *Minelli v. Switzerland*, 8660/79, presuda od 25. marta 1983, paragraf 37. Takođe vidi *Lutz v. Germany*, 9912/82, presuda od 25. avgust 1987, paragrafi 59-60.

⁸ Vidi *Daktaras v. Lithuania*, 42095/98, presuda od 17. januar 2001, paragrafi 42-44.

⁹ Vidi *Allenet de Ribemont v. France*, 15175/89, presuda od 10. februara 1995, paragraf 41.

¹⁰ Vidi *Austria v. Italy*, ECHR Aplikacija br. 788/60.

¹¹ Vidi *Allenet de Ribemont v. France*, prethodno citiran, paragraf 35. Vidi takođe *Daktaras v. Lithuania*, prethodno citiran, paragraf 41.

od pretpostavke o nevinosti ili izuzev ako su on/ona nađeni krivim od strane suda.

Prelazne odredbe sadržane u Zakonu o parničnom postupku iz 2008 godine doprinose kašnjenjima u već zakasnelim parničnim slučajevima

6. oktobra 2008 sudovi na Kosovu su započeli sa primenjivanjem novog zakona o parničnom postupku.¹² Premda su mnoge odredbe u tom zakonu ostale iste ili suštinski iste zakonu o parničnom postupku iz 1982,¹³ prelazne odredbe zakona o parničnom postupku, koji se koristi, zahtevaju od sudova da u prvostepenim slučajevima koriste odredbe novog zakona u svim procedurama koje su u toku, čak i onim koje su inicirane pre nego što je zakon stupio na snagu.¹⁴

Zakon o parničnom postupku iz 2008 godine zahteva od sudova da za vreme pred pretresnog postupka dok se glavno suđenje još nije održalo “ukinu naređenje kojim je [pred pretresna] sednica sazvana i [...] pitaju tužioce da predstave u pisanoj formi optužbe u skladu sa odredbama ovog zakona.”¹⁵ U većini slučajeva tužioci su već podneli pisane optužbe. Međutim, često u sudovima na Kosovu će tuženi podneti usmeni odgovor na tužbu tužioca za vreme suđenja. Po zakonu o parničnom postupku iz 2008 godine, tuženi mora da podnese pisani odgovor na tužbu u roku od 15 dana, od dana kada je žalba podneta sudu.¹⁶

Dok stranke često čekaju godinama da njihovi slučajevi dospeju na suđenje, pred sudovima na Kosovu, zahtevajući da procesi ponovo počnu pod novim proceduralnim pravilima može dodatno da uslovi kašnjenje slučajeva.

Bitna kašnjenja u parničnim procedurama povlači pitanja koja se odnose na međunarodna ljudska prava. Član 6(1) Evropske konvencije o ljudskim pravima garantuje pravo na “fer i javno saslušanje u razumnom vremenskom periodu.” Jedna od svrhe prava na suđenje u razumnom vremenskom periodu je “da zaštiti [stranke] od prekomernih proceduralnih kašnjenja” i da izbegne da osoba “treba da ostane suviše dugo u stanju neizvesnosti o svojoj sudbini.”¹⁷ Dalje, naglašava “važnost donošenja pravde bez kašnjenja koja mogu da izlože opasnosti efektivnost i kredibilitet.”¹⁸

OEBS je nadgledao slučajeve u kojima je primena zakona o parničnom postupku iz 2008 godine izgleda dovela do dodatnih kašnjenja. Na primer:

¹² Zakon br. 03/L-006 o parničnom postupku, Kosovo, Službeni glasnik, 20. septembar 2008 (nadalje, 2008 Zakon o parničnom postupku).

¹³ Službeni glasnik Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije 4/1977, 36/1980 i 66/1982 (12. februar 1982) (nadalje 1982 Zakon o parničnom postupku).

¹⁴ Član 532, 2008 Zakon o Parničnom Postupku.

¹⁵ *Id.* član 532.2.

¹⁶ *Id.* član 395.1.

¹⁷ *H. v. France*, 10073/82 presuda, 24. oktobar 1989, paragraf 58.

¹⁸ *Stögmüller v. Austria*, 1602/62, presuda, 10. novembar 1969, paragraf 5.

U slučaju koji je podnet u regionu Prishtinë/Prištine, 11. jula 2007, tužilac je upitan za poništenje rešenja za izbornu komisiju javnih tela, koje je odbilo njegovu aplikaciju za posao. Prvo ročište se nije održalo do 8. oktobra 2008, dva dana posle stupanja na snagu zakona o parničnom postupku iz 2008 godine. Na tom ročištu sud je zahtevao od tuženog da podnese određene delove dokaza na ročište koje će se održati 13. novembra 2008. Međutim, na ročištu koje je održano 13. novembra 2008 godine sud je povukao svoje prethodno naređenje za podnošenje dokaza, citirajući Zakon o parničnom postupku iz 2008 godine. Posebno, sud je zahtevao da tuženi podnese pisani odgovor na žalbu tužioca u roku od 15 dana, citirajući član 395 i član 396 zakona iz 2008 godine. Iako je sud pratio zahteve zakona, primena zakona o parničnom postupku iz 2008 godine je samo doprinela kašnjenju u već zakasnelom slučaju.

U bračno imovinskom slučaju koji je podnesen u regionu Prishtinë/Prištine, 18. jula 2008, prvo saslušanje nije zakazano sve do juna 2008 godine. Sud je odložio to ročište zbog odsustva advokata tužene strane. Naredno ročište je takođe odloženo zato što je sud propustio da uredno pozove tužioca. Sledeće ročište je takođe bilo odloženo zato što tuženi nisu uredno pozvani. Konačno, na četvrtom ročištu, koje je održano novembra 2008 godine, sud je povukao svoju odluku o zakazivanju tog suđenja i naredio tuženom da podnese pisani odgovor na tužbu, citirajući član 532.2 zakona o parničnom postupku iz 2008 godine.

Pored nadgledanih slučajeva, sudije us izrazile zabrinutost da primenjivanje zakona o parničnom postupku iz 2008 godine može da doprinese kašnjenjima. U razgovoru sa monitorima OEBS-a, od oktobra 2008 godine sudije su posebno pomenule zahteve člana 532 zakona o parničnom postupku iz 2008 godine, kojim se traži efektivno ponovno započinjanje procedure što u određenim slučajevima uzrokuje kašnjenja.

U cilju izbegavanja dodatnih kašnjenja u parničnim slučajevima i usaglašavanja sa međunarodnim standardima za ljudska prava, OEBS preporučuje da:

- Donosioci zakona trebaju da dopune Zakon o parničnom postupku iz 2008 godine da zahtevaju da slučajevi koji su već podneseni u vreme njegovog proglašenja nastave rad po zakonu o parničnom postupku iz 1982 godine.